

Ewa Kantowicz

Spoleczno-pedagogiczne inspiracje w kształceniu służb społecznych – tradycje i teraźniejszość

Wprowadzenie

Edukacja profesjonalistów wymaga wielopłaszczyznowej przestrzeni kształtowania oczekiwanych kompetencji i postaw, które mogą być kreowane w procesie kształcenia, a realizowane w zawodowym działaniu. Dziś przestrzeń ta jest wytworem organizacji lub instytucji, w której przebiega kształcenie i działanie, a której celem jest transformacja zarówno w wymiarze społecznym, jak i w wymiarze indywidualnym. Podkreśla się też, że proces rozwoju zawodowego służb społecznych, będący efektem kształcenia i działania, sprzyja kształtowaniu profesjonalnej tożsamości oraz jest wielorako uwarunkowany.

Profesjonalista społeczny jako podmiot działający w polu społecznej praktyki, jego autorefleksja nad polem tej praktyki, rozumienie siebie i innych przez badanie i działanie społeczno-pedagogiczne, stanowią w moim przekonaniu jądro współczesnej misji szeroko rozumianej pracy socjalnej, wskazując tym samym na znaczenie teorii pedagogiki społecznej dla teorii pracy socjalnej oraz stając się główną inspiracją dla pedagogii kształcenia profesjonalistów nie tylko w Polsce, ale i w Europie (Kantowicz 2013, s. 31).

Podjmując dyskurs nad społeczno-pedagogicznymi ideami w edukacji pracowników służb społecznych, pragnę zwrócić uwagę na polskie tradycje zainspirowane przez Helenę Radlińską i jej kontynuatorów.

Tradycje społeczno-pedagogiczne w kształceniu służb społecznych

Tradycje społeczno-pedagogiczne w kształceniu służb społecznych w Polsce sięgają początku XX wieku, kiedy Helena Radlińska rozwijała teorię pracy społecznej. Koncepcja pracy społecznej sformułowana przez Radlińską umożliwia orientowanie działania społecznego na tworzenie wspólnoty. Jej struktura jest

wielowymiarowa, ponieważ oznacza równocześnie cel działania (dla społeczności) i sposób osiągania działania nie tylko „dla społeczności”, ale i „poprzez społeczność”. Praca społeczna jest więc tutaj rozumiana szeroko, jako pole praktycznych zastosowań pedagogiki społecznej. Praca społeczna to nie dystrybucja dóbr, lecz wsparcie w pokonywaniu trudności poprzez odnajdywanie sił społecznych (w sobie i środowisku) (Lepalczyk, Marynowicz-Hetka 2004, s. 13). W myśl tak pojmowanej pracy społecznej w kształceniu pracowników społecznych szczególnie akcent kładzie się na podejście interdyscyplinarne oraz jego ukierunkowanie na działania wychowawcze wobec jednostki, grupy czy społeczności.

Wkład H. Radlińskiej w koncepcję połączenia po części ochotniczego, po części zawodowego zaangażowania społecznego i opieki społecznej oraz troska o profesjonalne przygotowanie służb społecznych stanowią jedną z ważniejszych inspiracji edukacji do pracy socjalnej. Warto podkreślić, że utworzenie w 1925 roku w Warszawie przy Wolnej Wszechnicy Polskiej akademickiego kształcenia – Studium Pracy Społeczno-Oświatowej było pierwszą formą instytucjonalizacji i profesjonalizacji pracy socjalnej w Polsce. Przyjęta wówczas koncepcja kształcenia pracowników społecznych odpowiadała podobnym rozwiązaniom światowym i europejskim... i respektowała reguły interdyscyplinarności, wieloaspektowości oraz poliwalentności kształcenia do profesji społecznych. Dwuletnie studia przeznaczone były na ogół dla osób już posiadających pewną praktykę w pracy zawodowej i niekiedy także przygotowanie specjalistyczne (Marynowicz-Hetka 2001, s. 397).

Jak pisała H. Radlińska, szkoły te przeznaczone były nie tylko dla zawodowców, którzy w przyszłości mieli oddać się całkowicie służbie społecznej. Kształcić mieli się w nich i ci, którzy posiadali wyraźnie inny zawód, związany z zagadnieniami służby społecznej, a którzy pragnęli uzupełnić swoje przygotowanie fachowe (duchowni, prawnicy, lekarze, inżynierowie, pielęgniarki, nauczyciele, urzędnicy), zwłaszcza ci, którzy w swej pracy publicznej czy prywatnej stykają się z palącymi zagadnieniami społecznymi (Theiss 1997, s. 286–287).

Przyjęta wówczas koncepcja kształcenia pracowników społecznych odpowiadała podobnym rozwiązaniom światowym i europejskim, z uwagi na doświadczenia Radlińskiej w międzynarodowym ruchu szkół pracy socjalnej. Ale równocześnie była to koncepcja oryginalna, opracowana z perspektywy konkretnych warunków społecznych w Polsce (Lepalczyk, Marynowicz-Hetka 2004, s. 13). Warto podkreślić, że dzięki Radlińskiej kształceniu pracowników służb społecznych nadano obszerny zakres, obejmujący przygotowanie do działań pomocniczych, opiekuńczo-wychowawczych i kulturalno-oświatowych. O profesjach tych pisała: „Są one powołane do rozbudzania i organizowania sił ludzkich, do stwarzania i prowadzenia wspomagających się zespołów, do czuwania nad warunkami pracy i bytu, do wyrównywania krzywd, do życzliwej, bezstronnej pomocy w przezwyciężaniu bezradności i cierpienia” (Theiss 1997, s. 282).

Według H. Radlińskiej służba społeczna zastąpiła dawną filantropię i różni się od niej zasadniczo, bowiem działa nie w imię miłosierdzia, lecz solidarności i interesu ogólnego. Chodzi o zapobieganie złu, wypadkom, niesienie pomocy w ten sposób, by człowieka wytrąconego z równowagi wprowadzić z powrotem do życia społecznego. Warto zauważyć, że Radlińska podkreślała konieczność naukowego przygotowania tych służb, pisząc m.in.:

Służba ta metodami naukowymi dąży do zaspokajania potrzeb wynikających z życia społecznego. Bada przyczyny zła i siły budujące dobro, inicjuje i propaguje ustawodawstwo, działa wszechstronnie [...]. Jest służbą wychowawczą (Radlińska za: Theiss 1997, s. 283).

Uważała ponadto, że

do pełnienia owocnej służby społecznej nie wystarcza sama tylko dobra, nawet najlepsza wola. Trzeba poznać dotychczasowy dorobek i metody, żeby móc skutecznie pracować... Trzeba być fachowcem świadomym zadań i trudności, żeby nie zrazić się przeszkodami, nie stracić zapału pod naporem niepowodzeń i chwilowych niechęci (Radlińska za: Theiss 1997, s. 285).

Mówiąc o wieloaspektowym kształceniu służb społecznych, H. Radlińska akcentowała powiązania edukacji akademickiej z instytucjami społecznymi, które zapewniają studentom wykształcenie praktyczne, a także odwoływanie się w procesie kształcenia do obserwacji „bieżących zagadnień życia społecznego” (Radlińska za: Theiss 1997, s. 282). W myśl tych założeń pracownik społeczny (socjalny) to przewodnik, którego celem jest inspirowanie potencjału ludzi, dodawanie im odwagi i pomoc w zrozumieniu, że trudności mogą ich wzmacniać. Wreszcie pracownik socjalny „idzie w gromadzie” i mierzy swoją wartość tym, co może wydobyć z grupy (tamże, s. 282–283). W koncepcji H. Radlińskiej profesjonalista w procesie kształcenia winien osiąść wielodyscyplinarną i zintegrowaną wiedzę oraz umiejętności, które stają się warunkiem interpretowania problemów, jak również definiowania specyficznych pól działalności zawodowej czy też aplikowania określonych form i metod pracy socjalnej.

Ważnym elementem naukowo-profesjonalnej aktywności Radlińskiej była działalność na forach międzynarodowych. Wyrażała się ona w czynnym udziale w licznych konferencjach naukowych. W tym miejscu warto nadmienić, że Radlińska była jedną z pięciu członków założycieli Międzynarodowego Komitetu Szkół Pracy Socjalnej, który powstał w Berlinie w 1929 roku, a który dziś nosi nazwę International Association of Schools of Social Work (IASSW) (Lepalczyk, Marynowicz-Hetka, 2004, s. 10). Jak pisze Aleksander Kamiński, w środowisko międzynarodowe Radlińska wniosła novum, którego sens polegał na uruchomieniu siły społecznej, na ulepszaniu środowiska życia poczynaniami dynamicznych ideowo jednostek i grup społecznych, których odnajdywanie

i wspieranie, aktywizowanie przez rozbudzanie wyobraźni społecznej i instruowanie w działalności oświatowej i opiekuńczej – stanowi podstawowe zadanie pedagogów oraz pracowników społecznych (Kamiński za: Marynowicz-Hetka 1996a, s. 134).

Z poglądów H. Radlińskiej wynika, że pracę społeczną rozumianą w aspekcie pracy socjalnej widziała jako działalność wielowymiarową, zaangażowaną nie tylko w rewitalizację potencjału jednostek i grup, lecz także w budowanie kapitału społecznego. Interpretując poglądy Radlińskiej, M.D. Brainerd zauważa, że określana przez nią praca społeczna to praca socjalna, która rozważa każdy aspekt życia społecznego – z nastawieniem na usuwanie występujących, znanych i nieznanymi sił, które zagrażają rozwojowi jednostek i społeczeństwa. Legislacja, polityka, oświata, opieka zdrowotna, opieka społeczna to dziedziny, w których winien działać pracownik społeczny powołany do rozbudzania i organizowania sił ludzkich (Brainerd, 2004).

We wspomnieniach niemieckiego badacza i propagatora kształcenia do pracy socjalnej w Europie Friedricha W. Seibela poznanie dorobku i inicjatyw H. Radlińskiej w polu edukacji do pracy socjalnej na gruncie międzynarodowym było dla niego „niezwykłym odkryciem” (Seibel 2004, s. 69). Autor ten, pracując nad zgromadzonymi w jego zbiorach danymi, tj. protokołami Międzynarodowych Konferencji Pracy Socjalnej, które odbywały się w Europie: kolejno w Paryżu, 1929, Fankfurcie, 1932 i Londynie, 1936, ocenił wysoko wkład H. Radlińskiej w rozwój pracy socjalnej w Europie, promowanie pedagogicznych idei w działaniach zawodowych i zaangażowanie w europejski ruch kształcenia pracowników służb społecznych. Seibel do dziś wspomina nowatorskość i aktualność poglądów Radlińskiej związanych z koncepcją pedagogiki społecznej, pracy społecznej oraz kształtowaniem wspólnoty z udziałem i wykorzystaniem potencjału „sił ludzkich” (tamże, s. 70).

Tradycje profesjonalnego przygotowania pracowników służb społecznych realizowane były w Katedrze Pedagogiki Społecznej na Uniwersytecie Łódzkim, a dzięki Radlińskiej w latach 1945–1951 katedra ta stała się ważnym ośrodkiem edukacji akademickiej pedagogów społecznych, pracowników socjalnych oraz rozwoju kadr naukowych zorientowanych na problematykę działania społecznego.

Kontynuatorem idei Radlińskiej w zakresie przygotowania zawodowego i kształcenia pracowników służb społecznych w Polsce był Aleksander Kamiński. Zainteresowanie A. Kamińskiego problematyką kształcenia do pracy socjalnej sięga początków lat 60., kiedy to z dużym entuzjazmem zaakceptował powołaną ponownie do życia w 1959 roku instytucję opiekunów społecznych (Lepalczyk 1999, s. 67). Uważał, że zawód pracownika socjalnego ma szerokie perspektywy rozwoju w sferze usług zdrowotnych, oświatowych, kulturalnych, rekreacyjnych oraz opieki społecznej także w Polsce, stwierdzając:

Politycy i administratorzy w pełni doceniają rolę pracownika socjalnego dopiero wtedy, gdy uświadomią sobie, iż praca fachowa tego pracownika polega nie tylko na zaspokojeniu potrzeb socjalno-bytowych i kulturalnych, lecz nade wszystko na: pobudzaniu jednostki (w toku prowadzenia jej przypadku) do umiejętnego podejmowania własnych wysiłków i polepszania swego losu; organizowaniu pracy grupowej dla polepszania własnej sytuacji przez członków grupy; organizowaniu środowiska sąsiedzkiego dla zaspokojenia całokształtu swych potrzeb przez daną społeczność (Kamiński 1985, s. 92).

Ukierunkowując rolę pracowników społecznych na działania o charakterze pedagogicznym, Kamiński widział także potrzebę dwuwarstwowego układu programów uczelni kształcących pracowników socjalnych. Jako pierwszy obszar profesjonalnego kształcenia wymieniał „poliwalentną”, wielowartościową bazę wiedzy i umiejętności potrzebnych wszystkim ludziom do tego zawodu, niezależnie od specjalizacji oraz jako drugi obszar – „nadbudowę” w postaci kilku specjalizacji do wyboru uczących się. Zgodnie z tą koncepcją organizacji procesu edukacji akademickiej dla pracowników socjalnych, „poliwalentnej” bazie służyć powinna znaczna część programu studiów (np. dwie trzecie), a specjalizacji – końcowy okres nauczania oraz praca dyplomowa (Kantowicz 2004, s. 359–367).

Reasumując inspiracje H. Radlińskiej i A. Kamińskiego w obszarze działania społeczno-pedagogicznego i kształcenia pracowników służb społecznych w Polsce, można powiedzieć, że ważnym elementem proponowanego przez nich modelu było przygotowanie poliwalentne do podejmowania zadań w różnych sektorach życia społecznego (Lepalczyk, Marynowicz-Hetka 2004, s. 13). Ta perspektywa kształcenia oraz dbałość o równoległe przygotowanie do badania, działania i kształcenia są nadal aktualne i korespondują ze współczesnym modelem rozwojowym i rozwojowo-kompetencyjnym (Kantowicz 2013, s. 157–161). Charakterystyczną cechą tych modeli jest wielowymiarowość, a więc przygotowanie do podejmowania zadań w różnych dziedzinach profesjonalnego działania, badania i (samo)kształcenia oraz podkreślanie znaczenia refleksyjności w zawodowej pracy społecznej. W perspektywie modelu rozwojowo-kompetencyjnego podkreśla się znaczenie wiedzy z zakresu wielu nauk humanistyczno-społecznych (socjologii, pedagogiki, psychologii, antropologii, polityki). To interdyscyplinarne podejście do zakresu treści programowych profesjonalnej edukacji znajduje swe uzasadnienie w rozległości i nieprzewidywalności problemów, sytuacji i czynników, z jakimi można się spotkać w bezpośredniej praktyce pracy socjalnej, w pracy opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacyjnej, w działalności społeczno-kulturalnej i innych płaszczyznach profesjonalnych działań związanych z szeroko pojętą pracą socjalną (por. Kantowicz 2013, s. 154). W modelu tym, podobne jak w proponowanym przez Radlińską modelu poliwalentnym, zwraca się większą uwagę na właściwą organizację praktyk zawodowych, które umożliwiają stosowanie wiedzy w praktyce i kształcenie umiejętności metodycznych w działaniu.

Teraźniejszość społeczno-pedagogicznych idei w kształceniu profesjonalistów społecznych

Przemiany w Polsce w ostatnim trzydziestoleciu zmodyfikowały i usankcjonowały zarówno zadania, jak i kształcenie pracowników służb społecznych, a we współczesnych dyskursach nad profesjonalnym przygotowaniem do działania społecznego Ewa Marynowicz-Hetka wprowadziła kategorię profesji społecznych.

Jej zdaniem w polu pracy społecznej funkcjonują zawody, które można skategoryzować jako „profesje społeczne”. Przedstawiciele profesji społecznych orientują swoje działania zarówno na opiekę i pomoc, jak i na wychowanie (edukację) oraz animację. Ich aktywność łączy wspólny cel działania, jakim jest ułatwianie nawiązywania relacji społecznych, wyzwajające mechanizm włączenia do życia społecznego. Współcześnie elementem integrującym różne zawody społeczne są podobne zadania szczegółowe, podobny system wartości i norm, w którym podkreśla się wspólną misję, swego rodzaju powołanie – wszystkich tych, którzy działają w tkance społecznej na rzecz innych i z innymi (Marynowicz-Hetka 1998, s. 44). Profesje społeczne obejmują różne kategorie stanowisk pracy i zawodów działających w przestrzeni społecznej:

1) zawody ukierunkowane na opiekę i pomoc, m.in. pracownicy socjalni, opiekunowie-wychowawcy, kuratorzy sądowi, doradcy rodzinni, asystenci rodzin;

2) zawody ukierunkowane na wychowanie i edukację, m.in. pedagodzy specjalni, pracujących z dziećmi przejawiającymi deficyty fizyczne i psychiczne oraz zaburzenia w zachowaniu; nauczyciele-wychowawcy pracujący indywidualnie z dziećmi specjalnej troski; nauczyciele zawodu pracujący z dziećmi niepełnosprawnymi, wychowawcy dzieci w wieku przedszkolnym;

3) zawody ukierunkowane na animację społeczno-kulturalną w środowisku, m.in. animatorzy społeczno-kulturalni, instruktorzy zajęć artystycznych, wychowawcy ulicy;

4) zawody ukierunkowane na pomoc psychologiczną i terapię, m.in. konsultanci w różnego typu poradniach specjalistycznych, terapeuci zajęć indywidualnych i grupowych, instruktorzy warsztatów terapii zajęciowej, rehabilitanci w różnego typu placówkach socjalno-wychowawczych;

5) zawody ukierunkowane na organizację pomocy społecznej, m.in. politycy społeczni, kierownicy fundacji oraz organizacji pozarządowych, menadżerowie instytucji pomocy społecznej.

W koncepcji kształcenia profesjonalistów społecznych E. Marynowicz-Hetka promuje model rozwojowy, w toku którego możliwe jest nabywanie umiejętności i doskonalenie zdolności przewidywania, antycypacji aktualnych i przyszłych działań oraz odpowiedniego ich kształtowania. Jest to model edukacji, w którym kształtuje się myślenie heurystyczno-probabilistyczne, w więc w którym istotny nacisk kładzie się na metodę poznania i działania. Przygotowanie do

rozwojowego modelu pracy społecznej uwzględnia w procesie kształcenia doskonalenie umiejętności twórczych i uczenie myślenia alternatywnego, niezbędnego np. w projektowaniu socjalnym, nie zaniedbując wszakże wyposażania w wiedzę, umiejętności i instrumenty działania (Marynowicz-Hetka 1996a, s. 161). E. Marynowicz-Hetka w kształceniu do pracy społecznej proponuje także aplikację podejścia transwersalnego oraz nadawanie komplementarnego znaczenia przekazowi i kształtowaniu wiedzy, co prowadzi do wdrażania w akademickiej edukacji modelu rozwojowego, zgodnie z którym możliwe jest nabywanie umiejętności i doskonalenie zdolności przewidywania, antycypacji aktualnych i przyszłych działań oraz odpowiednie ich kształtowanie. Jest to model edukacji, w którym kształtuje się myślenie heurystyczno-probabilistyczne, a więc w którym istotny nacisk kładzie się na metodę poznania i działania.

E. Marynowicz-Hetka, promując wielowymiarowość kształcenia i dbałość o jakość kształcenia do obszaru pracy socjalnej, wprowadza pojęcie kultury kształcenia, na którą składają się: czas i przestrzeń kształcenia, które wymuszają pamięć o tym, że kształcenie, a zwłaszcza kształtowanie jest procesem i uzyskanie satysfakcjonującego rezultatu wymaga czasu z uwagi na zróżnicowany i indywidualny czas dojrzewania społecznego uczestników tego procesu; ocena możliwości, sposobów tworzenia tożsamości indywidualnej, co leży u podstaw procesu kształcenia (kształtowania), pojmowanego jako podzielenie wyobrażeń aksjologicznych dotyczących zasadności celów działania i racji ich modyfikowania; osoby znaczące, nauczyciele, organizatorzy kształcenia, osoby towarzyszące w różny sposób tym, którzy uczestniczą w procesie kształcenia; populacja, do której skierowane jest kształcenie (Marynowicz-Hetka 2003, s. 26). Szczególną odpowiedzialność za kształtowanie kultury kształcenia badaczka przypisuje przedstawicielom Polskiego Stowarzyszenia Szkół Pracy Socjalnej.

Andrzej Olubiński, interpretując ideę „sił społecznych”, zwraca uwagę na te aspekty działań profesjonalnych, które tworzą rodzaj refleksji o charakterze pedagogicznym, a które mają zastosowanie zarówno we współczesnej pracy socjalnej, jak i kształceniu pedagogów oraz pracowników służb społecznych. Inspiracje społeczno-pedagogiczne wyrażają się w integralno-holistycznym oraz systemowym postrzeganiu człowieka i jego roli w przeobrażeniach społecznych, a głównie w umiejętności dostrzegania związków i zależności między człowiekiem i jego środowiskiem, w traktowaniu środowiska jako homeostatycznego systemu, docenianiu możliwości zmian, odkrywaniu potencjału jednostki oraz jej zdolności reintegracyjnych; w podkreślaniu podmiotowo-kreatywnej funkcji człowieka w środowisku poprzez diagnozowanie jego potrzeb, dążeń, uzdolnień oraz aspiracji, dzięki którym możliwa jest nie tylko adaptacja do zmieniających się warunków, lecz także umiejętność ich przekształcania w działania; w preferowaniu fenomenologicznej i humanistycznej wizji człowieka w kontekście jego „dobrych” intencji oraz motywacji działań i wrodzonej lub nabytej umiejętności modyfikacji

tych działań na podstawie gromadzonej, odpowiednio przetwarzanej oraz pozytywnie ocenianej przez siebie wiedzy i doświadczeń zdobywanych w procesie działania (Olubiński 2004, s. 145).

W aspekcie powyższych idei pedagogicznych w pracy socjalnej i kształceniu do jej obszaru można przyjąć, że część z nich stanowi rodzaj refleksji humanistycznej nad koncepcjami działań pomocowych, szczególnie w odniesieniu do zindywidualizowanych relacji między podmiotami tych działań w polu profesjonalnej praktyki.

Postrzeganie pracy społeczno-pedagogicznej jako działalności ukierunkowanej na zmiany społeczne, aktywizację społeczną, wspieranie i wspomaganie jednostki – rozumiane jako towarzyszenie w rozwoju, jest zbieżne z normatywnymi i epistemologicznymi wymiarami pedagogiki społecznej i kształtującej się subdyscypliny pedagogiki pracy socjalnej (por. Kantowicz 2013, s. 38). Pedagogika pracy socjalnej może stać się także swoistą kulturą praktyki społeczno-pedagogicznej i kształcenia profesjonalistów społecznych, bowiem obejmuje działania ukierunkowane na pomoc w rozwoju (indywidualnym, grupowym, zbiorowym), bardziej podmiotowe wsparcie i opiekę w trudnych sytuacjach (Kantowicz 2013, s. 54).

Ważnym elementem procesu przygotowania zawodowego profesjonalistów społecznych, które wynika zarówno z koncepcji działania społeczno-pedagogicznego, teorii sił społecznych, jak i założeń pedagogiki pracy socjalnej, jest kształtowanie u kandydatów do profesji społecznych postaw badawczych związanych nie tylko z umiejętnym diagnozowaniem rzeczywistości społecznej swoich podopiecznych – klientów, lecz także z przetwarzaniem i kreowaniem nowej wiedzy naukowej w obszarze praktyki pracy społecznej (Kantowicz 2005, s. 267).

Uwagi końcowe

Rozważania dotyczące wkładu Radlińskiej w kształcenie pracowników społecznych (socjalnych) i nadanie mu akademickiego wymiaru jest nieocenione, a aktualne trendy w edukacji i profesjonalizacji pracy socjalnej w Polsce i w Europie wskazują na aktualność oraz ważność tych idei. Dzięki społeczno-pedagogicznym inspiracjom w kształceniu służb społecznych działania podejmowane przez profesjonalistów społecznych ukierunkowane są na wsparcie i pomoc w rozwoju jednostek, grup i społeczności, jak też na poprawianie relacji interpersonalnych, aktywizowanie i mobilizowanie do pozytywnych zmian, integrację oraz podnoszenie jakości własnego życia. Polskie tradycje kształcenia na tej płaszczyźnie – promowane i rozwijane przez innych przedstawicieli pedagogiki społecznej na gruncie rodzimym oraz międzynarodowym – rozwijają właśnie takie modele edukacji, które są otwarte na rzeczywiste i potencjalne pola pracy społeczno-pedagogicznej i swoistą misję przedstawicieli zawodów społecznych.

Należy przypuszczać, że nowa sytuacja społeczna oraz reforma systemu szkolnictwa wyższego w Polsce pozwoli wzbogacić dyskurs nad koncepcjami i kierunkami profesjonalnej edukacji do pracy społecznej i wskaże obszary działania społeczno-pedagogicznego wymagające podjęcia. Z punktu widzenia sformułowanych w opracowaniu refleksji dotyczących znaczenia tradycji kształcenia oraz aktualnych wyzwań, ważnym celem może być tworzenie takiego środowiska badaczy i działaczy społecznych, w którym projektowanie i realizacja innowacyjnych propozycji edukacyjnych będzie stanowić odpowiedź na aktualne problemy społeczne.

Zgodnie ze stanowiskiem Ewy Marynowicz-Hetki:

myśląc o związkach między przeszłością – teraźniejszością – przyszłością i o narzędziach analizy w perspektywie społeczno-pedagogicznej (także w polu kształcenia społecznych profesjonalistów), odnajdujemy podstawowe znaczenie złożoności tych związków, które sprzyjają procesowi rekonstrukcji i integracji doświadczenia indywidualnego i zbiorowego, a w rezultacie stawania się członkiem społeczności [...] (Marynowicz-Hetka 2015, s. 25).

Będąc członkiem społeczności badaczy i nauczycieli akademickich zanurzonych od wielu lat w edukację do pola pracy społeczno-pedagogicznej, mam świadomość znaczenia złożoności tych związków w procesie kształcenia i kształtowania wiedzy oraz kompetencji przyszłych profesjonalistów.

Bibliografia

- Brainerd M.D. (2004), *Helena Radlińska. Przesłanie dla pracy socjalnej z przeszłości Polski*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Helena Radlińska*, z. 75, Wydawnictwo Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Łódź, s. 59–68.
- Kamiński A. (1985), *Samorząd młodzieży jako metoda wychowawcza*, wyd. IV, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Kantowicz E. (2004), *Koncepcje kształcenia do pracy społecznej w ujęciu Aleksandra Kamińskiego*, [w:] E. Marynowicz-Hetka, H. Kubicka, M. Granosik (red.), *Aleksander Kamiński i jego twórczość pedagogiczna. Dyskusja o przeszłości wobec teraźniejszości i przyszłości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 359–367.
- Kantowicz E. (2005), *Praca socjalna w Europie. Inspiracje teoretyczne i standardy kształcenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Kantowicz E. (2013), *Pedagogika (w) pracy socjalnej*, wyd. II, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Lepalczyk I. (1999), *Wpływ Kamińskiego na praktykę i myśl socjalną w Polsce*, [w:] I. Lepalczyk, W. Ciczkowski (red.), *Bogactwo życia i twórczości Aleksandra Kamińskiego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 66–73.
- Lepalczyk I. (2001), *Helena Radlińska – życie i twórczość*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

- Lepalczyk I., Marynowicz-Hetka E. (2004), *Helena Radlińska – portret osoby, badaczki nauczycielki i działaczki społecznej*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Helena Radlińska*, z. 75, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 9–14.
- Marynowicz-Hetka E. (1996a), *Koncepcja pracy socjalnej w polskiej tradycji pedagogiki społecznej*, [w:] *Pedagogika społeczna i praca socjalna. Przegląd stanowisk i komentarze*, Wydawnictwo „Interart”, Warszawa, s. 133–142.
- Marynowicz-Hetka E. (1996b), *Praca socjalna i jej aktualne wymiary*, [w:] E. Marynowicz-Hetka, J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajac (red.), *Pedagogika społeczna i praca socjalna. Przegląd stanowisk i komentarze*, Wydawnictwo „Interart”, Warszawa, s. 155–169.
- Marynowicz-Hetka E. (1998), *Akademickie studia nienauczyielskie w reformującej się szkole wyższej – problemy do dyskusji*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 3–4 (169–170), s. 43–52.
- Marynowicz-Hetka E. (2001), *Europejskie wymiary w kształceniu i działaniu profesji społecznych*, [w:] E. Marynowicz-Hetka, A. Wagner, J. Piekarski (red.), *Profesje społeczne w Europie. Z problemów działania i kształcenia*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice, s. 392–404.
- Marynowicz-Hetka E. (2003), *Ramy instytucjonalne działania społecznego*, [w:] E. Kantowicz, A. Olubiński (red.), *Działanie społeczne w pracy socjalnej na progu XXI wieku*, Wydawnictwo „Akapi”, Toruń, s. 17–30.
- Marynowicz-Hetka E. (2015), *Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość: zarys stanowiska społeczno-pedagogicznego*, [w:] E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna – wstępy i kontynuacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 15–25.
- Olubiński A. (2004), *Praca socjalna. Aspekty humanistyczne i pedagogiczne*, Wydawnictwo „Akapi”, Toruń.
- Radlińska H. (1961), *Pisma wybrane*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Helena Radlińska* (2004), z. 75, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Seibel F.W. (2004), *Helena Radlińska – moje odkrycie wybitnej prekursorki europejskiej pracy socjalnej*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Helena Radlińska*, z. 75, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 69–73.
- Theiss W. (1997), *Radlińska*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.